

BENOÎT STANDAERT

Leven met de psalmen

Deel III

 | LANNOO

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Omslagontwerp en lay-out Studio Lannoo
Omslagillustratie © Shutterstock

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt en Benoît Standaert
D/2016/45/129 – ISBN 978 94 014 3312 9 – NUR 728

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Inleiding	9
<i>Psalm 9-10 (9A en 9B):</i> ‘Nooit wordt de hoop van de behoeftige beschaamd’	13
<i>Psalm 11 (10):</i> ‘Rechtvaardigen zullen God zien’	24
<i>Psalm 17 (16):</i> ‘Laat mij U aanschouwen als ik ontwaak’	32
<i>Psalm 18 (17):</i> ‘Hij greep mij vast en trok mij omhoog omdat Hij mij liefheeft’	39
<i>Psalm 20 (19):</i> ‘De HEER vervulle al uw wensen!’	53
<i>Psalm 21 (20):</i> ‘Rijs op, HEER, en wij zullen uw macht bezingen!’	58
<i>Psalm 26 (25):</i> ‘Het huis waar Gij woont heb ik lief, HEER’	64
<i>Psalm 28 (27):</i> ‘Red uw volk, HEER, en zegen uw erfdeel’	70
<i>Psalm 31 (30):</i> ‘In uw handen, Vader, beveel ik mijn geest’	76
<i>Psalm 35 (34):</i> ‘Groot is de HEER die vrede schenkt aan zijn dienaar’	86
<i>Psalm 37 (36):</i> ‘Zachtmoedigen zullen het land bezitten en overal vrede genieten’	95
<i>Psalm 39 (38):</i> ‘Wat zal ik nog verwachten, Heer? Op U stel ik mijn hoop’	103
<i>Psalm 47 (46):</i> ‘De HEER stijgt omhoog met geschal van bazuinen!’	110
<i>Psalm 48 (47):</i> ‘Uw goedertierenheid, God, vieren wij hier, binnen uw tempelmuren’	118
<i>Psalm 49 (48):</i> ‘Ook wijzen moeten eens sterven’	125
<i>Psalm 50 (49):</i> ‘Brenge liever God het offer van uw lof’	137
<i>Psalm 52 (51):</i> ‘In Gods huis als een groene olijfboom’	148
<i>Psalm 55 (54):</i> ‘Werp uw zorg op de HEER. Nooit laat Hij een vriend in de steek’	154
<i>Psalm 56 (55):</i> ‘Door U ben ik de dood ontkomen. Ik mag voor uw aanschijn wandelen in licht dat leven is’	163
<i>Psalm 57 (56):</i> ‘Ontwaak, mijn geest, wordt wakker, harp en citer, ik wek de dageraad!’	172

<i>Psalm 58 (57):</i>	‘Zalig wie dorst naar gerechtigheid!’	179
<i>Psalm 59 (58):</i>	‘Voor U wil ik zingen, mijn God, mijn barmhartigheid!’	186
<i>Psalm 60 (59):</i>	‘Hef nu de banier van uw getrouwen! Mensenhulp betekent niets!’	195
<i>Psalm 61 (60):</i>	‘Uw Naam zal ik zonder ophouden prijzen.’	201
<i>Psalm 64 (63):</i>	‘God heeft hier de hand in.’	207
<i>Psalm 66 (65):</i>	‘Jubelt voor God! Hij brengt ons telkens verlichting’	212
<i>Psalm 68 (67):</i>	‘Als God zich verheft, stuift de vijand uiteen’	220
<i>Psalm 69 (68):</i>	‘Diep zink ik weg in de modder... Nu is het de tijd van genade!’	230
<i>Psalm 71 (70):</i>	‘Mijn hoop zijt Gij, HEER, sinds mijn vroegste jeugd’	240
<i>Psalm 73 (72):</i>	‘God is toch goed!’	249
<i>Psalm 74 (73):</i>	‘Bedenk dan, HEER, de vijand lacht om U!’	258
<i>Psalm 78 (77):</i>	‘Vergeet zijn verbond niet. Vertel het verhaal aan het volgend geslacht’	265
<i>Psalm 79 (78):</i>	‘Ach help ons, God van ons heil, omwille van uw Naam’	279
<i>Psalm 83 (82):</i>	‘God, blijf niet zwijgen. Laat hen beseffen dat Gij de HEER zijt’	286
<i>Psalm 89 (88):</i>	‘Waar is nu, Heer, uw gunst van vroeger dagen, aan David onder ede beloofd?’	292
<i>Psalm 96 (95):</i>	‘Zing een nieuw lied want de HEER is koning, Hij komt!’	306
<i>Psalm 97 (96):</i>	‘Bergen smelten als was voor de HEER. Wees blij in de HEER!’	315
<i>Psalm 98 (97):</i>	‘De hele aarde aanschouwt het heil van onze God’	320
<i>Psalm 101 (100):</i>	‘Op de weg van de onschuld, wanneer komt U mij tegemoet?’	329
<i>Psalm 105 (104):</i>	‘Vergeet nooit de wonderen die Hij deed, zijn tekenen en zijn beloften’	335
<i>Psalm 106 (105):</i>	‘Verlos ons, HEER onze God, breng ons uit de wereld weer samen, dat wij loven uw heilige Naam!’	346

<i>Psalm 108 (107):</i> ‘Ontwaak, mijn geest, ik wek de dageraad!’	356
<i>Psalm 109 (108):</i> ‘God van mijn loflied, blijf toch niet stil! Want nevens de arme staat Gij!’	363
<i>Psalm 119 (118):</i> ‘Hoezeer is uw wet mij lief, HEER, de hele dag denk ik daaraan’	372
<i>Psalm 135 (134):</i> ‘HEER, uw Naam blijft altijd leven!’	420
<i>Psalm 140 (139):</i> ‘Ik weet dat de HEER de behoeftige recht doet’	427
<i>Psalm 141 (140):</i> ‘Laat mijn bidden, HEER, tot U opstijgen als wierook’	434
<i>Psalm 142 (141):</i> ‘Gij zijt mijn bezit in het land van de levenden’	441
<i>Psalm 144 (143):</i> ‘Gelukkig het volk dat de HEER heeft als God’	446
Nawoord: Loven is Gods hoge opdracht voor de arme, edele mens	454
Overzicht van de 150 Psalmen in de drie delen van het commentaar	458

INLEIDING

Met dit derde deel sluiten we het Commentaar op alle 150 Psalmen af. Deel I en Deel II hebben elk gemiddeld zes, zeven jaar tijd gevraagd, waarbij de meeste bijdragen in het liturgisch tijdschrift *Zacheüs* verschenen. De oudste bijdragen dateren uit het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw (jaargang 1992-1993). Deel III kwam tot stand in minder dan twee jaren (2014-2015), en geen tien van de vijftig psalmen werden ooit gepubliceerd, in *Zacheüs* niet en elders evenmin. Toch blijft het een zeer dankbaar gegeven: had pater Peter D'Haese o.p., toen hoofdredacteur, mij niet uitgenodigd om in het tijdschrift *Zacheüs* korte bijdragen op de psalmen te schrijven, nooit zouden die drie boeken en het integrale commentaar op alle 150 psalmen tot stand gekomen zijn! Boeken hebben soms een onvoorspelbare voorgeschiedenis! Ik mag eraan toevoegen: had Uitgeverij Lannoo, in de personen van Lieven Sercu en Maarten Van Steenberghe, niet geloofd in dit werk en het gewaagd het te publiceren, dan zagen ook die drie boeken het daglicht niet. Dankbaarheid overheerst heel zeker, op het einde van zo'n jarenlang schrijven.

In dit derde deel komen psalmen voor die net iets te lang zijn om in een tijdschriftartikel besproken te worden. De tekst van de psalm alleen al vult vier of vijf bladzijden, en soms meer! Hier krijgen we dus ook die bijzonder breed uitgewerkte gedichten die de geschiedenis van het volk Israël als een film voor ons ontvouwen, zoals de Psalmen 78, 105 of nog 106. Ook het alfabetische gedicht dat de liefde voor de Torah bezingt, met zijn tweeëntwintig strofen van telkens acht verzen, krijgt hier een speelse bespreking, letter na letter (zie Ps 119). Uiteindelijk zullen ook die drie psalmen een plaats krijgen die bij de hervorming van na het Concilie Vaticanum II uit het *Getijdenboek* werden geweerd: de Psalmen 58, 83 en 109. Terloops bespreken we uiteraard het waarom van deze maatregel, evenals de recente ontwikkelingen in de hermeneutiek van ons psalmgebed.

De werkwijze om een psalm te bespreken is fundamenteel dezelfde als die van de vorige twee delen¹. Bij langere composities zal het analytische gedeelte beknopter zijn, en nemen de synthetische beschouwingen de bovenhand. De aandacht voor de vorm van elk gedicht – de compositie, de beeldspraak, de stilistiek – blijft de toegangspoort tot de kern van elke psalm. De dichters onderwierpen zich aan regels die aan het vers diepgang en schoonheid meedeelden. Dit zorgvuldig achterhalen ervan is een plezier op zich, geholpen door de nieuwste studies van compositie en structuur. Zie onder meer de werken van: L. Alonso Schökel, J.N. Aletti en J. Trublet, M. Girard en P. Auffret, G. Ravasi en R. Michaud, J.L. Vesco.

In trouw aan de opzet van het tijdschrift *Zacheüs* zijn we blijven zoeken naar de liturgische opname van de concrete gedichten in het *Getijdengebed* en in het *missaal*, op zon- en feestdagen zowel als in de week. De liturgie vormt een eerste harp waarop de snaar van het woord Gods gespannen wordt en mag klinken. Exegeten hebben daar doorgaans weinig oog voor.

Een van de hebbelijkheden van dit commentaar betreft de aandacht voor de Naam. Gods naam is heilig. En in de joodse traditie leren de rabbi's ons dat niet elke naam voor God dezelfde resonantie heeft. Vertalers, althans in ons taalgebied, blijken daar minder gevoelig voor te zijn. De sleutel is dan toch deze: waar 'God' staat (*Elohim* of nog *El*), horen de joodse meesters heel zeker 'God' maar dan de Rechter met het attribuut van gerechtigheid. Waar echter het Tetragram staat (*YHWH*), proeven dezelfde meesters hier opnieuw 'God' maar dan de Redder met het attribuut van barmhartigheid en mededogen. Zo immers, met die Naam, openbaarde Hij zich aan Mozes toen Hij zich bereid verklaarde om af te dalen en zijn volk uit de oven van Egypte te redden (Ex 3,14). Vandaar dat over-

¹ Een lijst van commentaren die ik mocht raadplegen, vindt men op pagina 12 van deel I. Recentere studies vermeld ik terloops in dit laatste deel van het commentaar. Vooral de naam van Jean-Luc Vesco, met zijn twee delen, verschenen bij Le Cerf in 2006 (collectie *Lectio divina*, n° 210-211), verdient een bijzondere vermelding.

al waar in de tekst het Tetragram verschijnt, wij in de vertaling ‘HEER’ af-drukken, in kleinkapitaal (= YHWH). Soms is die naam weggelaten door de vertaler, soms vervangen door ‘God’ of ‘Hij’. Dan drukken wij die twee eveneens in kleinkapitaal of zetten tussen vierkante haakjes de vier letters [HEER]. Soms gebeurt het omgekeerde: waar geen naam staat, brengt de vertaler Heer of God in het vers... Dan plaatsen we het als volgt: Heer. Wanneer echter in de tekst zelf gewoon ‘Heer’ te lezen staat, niet in klein-kapitaal, dan betekent dit dat er in de oorspronkelijke tekst niet het Tetra-gram staat, maar gewoon *Adonai*, wat ‘Heer’ betekent. In het commentaar proberen we dit onderscheid vol te houden, maar wanneer een Kerkvader een psalm citeert, uit het Grieks of uit het Latijn, dan laten we de vorm voor ‘Heer’ ongewijzigd, ook omdat onder ‘Heer’ meestal ‘Christus de Heer’, de verrezene, bedoeld wordt.

In dit laatste deel, nog meer dan in Deel I bijvoorbeeld, onder-strepen we de band die elk gedicht onderhoudt met wat eraan vooraf-gaat of erop volgt. Geen enkel gedicht staat namelijk alleen of los van de context. De eindredacteuren van de vijf boeken waren architecten van formaat. Ze trokken heel bewust bogen die tien, twintig en soms meer psalmen bij elkaar hielden. Dit hoort tot de nieuwste ontdekkingen bij de recente studie van de psalmen. Namen zoals Erich Zenger, Jean-Marie Auwers, Jean-Luc Vesco in het voetspoor van de pioniers G.H. Wilson, P.D. Miller en M. Millard, verdienen hier een aparte vermelding². Tot onze ontdekkingen bij het commentariëren hoorde het besef dat sommige gedichten speciaal gecomponeerd werden om als schakel of als slot of nog als sluitsteen binnen een boog te dienen (zie onder andere de commentaren op Psalmen 135; 144 en 149).

Wat we hierbij opnieuw kunnen ontdekken, is dat we, in trouw aan onze vader Benedictus, aan de joodse en byzantijnse traditie, tot op

² Een rijk overzicht vindt men in: *The Composition of the Book of the Psalms* (uitg. Erich Zenger), BETL 238, Peeters, Leuven 2010. Onze eerste publicatie over het psalterium in: *Heiliging*, 33 (1983/4), pp. 6-45, later opgenomen in het boek: *In de school van de psalmen*, Carmelitana, Gent 1997, wees reeds op dit aspect, vooral vanuit de joodse en patristische tradities.

vandaag de psalmen blijven bidden van A tot Z, van Psalm 1 tot 150. In het kader van een kleine monastieke beweging onder leken, namelijk *de Laura van abt Poimên* (zie www.lauravanabtpoimen.be), bidden we opnieuw alle psalmen over één week, van maandag tot zondag. Elke dag heeft zijn portie (1. Ps 1-29; 2. Ps 30-50; 3. Ps 51-72; 4. Ps 73-89; 5. Ps 90-106; 6. Ps 107-119; 7. Ps 120-150). Eens in de maand komen vrienden samen en brengen een avond door met één zevende van het geheel te bidden. Dat duurt iets meer dan een vol uur, met een pauze in het midden en op het einde. Iedereen keert opgebeurd naar huis terug: dit twintigtal psalmen – soms iets meer, soms minder – werkt als een *katharsis*, een ware loutering. De dynamiek die door het geheel trekt, is telkens opwekkend. Geen leed wordt afgezwakt of weggeduwd, maar de hoop blijkt keer op keer sterker, en glansrijk zegeviert op het klagen de lofzang die God ons in de mond legt. ‘Heer, open mijn lippen, en mijn mond zal uw lof verkondigen!’

Na veel woorden valt een vereenvoudigd gebed met slechts één woord. Soms is er gewoon nog één Naam. Die ervaring beginnen velen vandaag opnieuw op te doen, door tien, twaalf psalmen achter elkaar te bidden, zonder haast en zonder te slenteren. De stilte op het einde van een psalmwake gonst van de vele woorden, maar laat uiteindelijk nog slechts één Naam over. Binnen het Niets van de verstilde taal horen we de Ene die mag heersen over buiten en binnen, over hart, gedachten, mond en lippen. Die zalige, rijke stilte na de psalmodie is een geschenk. ‘De HEER heerst tot in eeuwigheid, uw God, Sion, geslacht op geslacht.’ Eer zij de heerlijkheid Gods, Vader, Zoon en heilige Geest, zoals het was in het begin. Nu en tot in eeuwigheid. Amen. Alleluja!

Aan alle moedige lezers wens ik de zegening van de vrede, zoals die op het einde van Psalm 29 weerklinkt! Immers, ‘de zegen – *berakha* – is het vaatwerk waarin God zijn vrede meedeelt’, zo leren de joodse meesters, zowel op het einde van het eerste als op het einde van het laatste traktaat van de *Mishna*. Grote vrede! *Sjalom rav!*

Klein van Sint-Antonius,
Bévercé, 17 november 2015.

Psalm 9-10 (9A en 9B): 'Nooit wordt de hoop van de behoefte beschaamd'

*Voor de koorleider. Op de wijze van 'Sterf voor de zoon'. Een psalm.
Van David.*

- 2 (Alef) U wil ik danken, HEER, uit heel mijn hart,
verhalen wil ik al uw wonderdaden.
- 3 Verheugd en opgetogen over U
wil ik uw Naam bezingen, Allerhoogste. –
- 4 (Beth) Want al mijn tegenstanders zijn gevluht,
gestruikeld en gevallen voor uw aanschijn.
- 5 Gij hebt mijn zaak ter hand genomen,
gezetten op uw troon hebt Gij mij recht gedaan. –
- 6 (Ghimel) De heidenen hebt Gij bedreigd, de zondaars neergeslagen,
hun naam hebt Gij voor eeuwig uitgewist.
- 7 De vijand is verdreven en voorgoed vernietigd,
zijn steden zijn verwoest, zijn faam teloorgegaan. –
- 8 (Hê) Maar GOD (YHWH) blijft eeuwig op zijn troon gezeten,
onwrikbaar staat zijn rechterstoel.
- 9 Rechtspreken zal Hij over heel de wereld,
en onpartijdig zal zijn oordeel zijn. –

- 10 (*Waw*) Zo zal de HEER een wijkplaats zijn voor de verdrukte,
een veilig toevluchtsoord in tijd van nood.
- 11 Op U vertrouwen allen die uw Naam erkennen,
want die U zoeken stelt Gij niet teleur.
- 12 (*Zain*) Zingt voor de HEER, die op de Sion woont,
verkondigt aan de volkeren zijn daden.
- 13 Hij neemt de bloedwraak op zich voor de armen,
hun noodkreten vergeet Hij niet. –
- 14 (*Heth*) HEER, sta mij bij, zie hoe mijn vijanden mij kwellen,
ontruk mij aan de poorten van de dood;
- 15 Dan zal ik in de poort van Sions stad U prijzen,
en jubelen van vreugde om uw hulp. –
- 16 (*Teth*) De heidenen zijn in hun eigen kuil gestort,
hun voet kwam in de strik, die zij mij spanden.
- 17 Zo heeft de HEER zijn macht getoond en recht gedaan,
de zondaar in zijn eigen kwaad gevangen. –
- 18 (*Yod*) De zondaars zullen in het dodenrijk verzinken
met alle volken die aan God niet denken.
- 19 (*Kaph*) De arme blijft niet voor altijd vergeten,
nooit wordt de hoop van de behoeftige beschaamd. –
- 20 Sta op, HEER, laat de mens niet overwinnen,
maar daag de volken voor uw rechterstoel.
- 21 HEER, sla hen met ontzetting,
en laat de volken voelen dat zij mensen zijn.

II.

'Zalig die arm zijt, want aan u behoort het rijk Gods' (Lc 6,20)

- 1 (*Lamed*) Waarom houdt Gij U op een afstand, HEER,
verbergt Gij U in tijden van ellende;
- 2 Terwijl de goddeloze in zijn overmoed de arme kwelt,
en hem verstrikt in listen en bedrog?
- 3 (*Mêm?*) De zondaar pocht op zijn verdorven lusten,
en met zijn hebzucht lastert hij de HEER.
- 4 (*Nun?*) De goddeloze zegt hoogmoedig: 'Niemand zal het wreken,
er is geen God'; en denkt niet verder na. –
- 5 Al wat hij doet verloopt voorspoedig,
(*Samech?*) uw oordeel komt bij hem niet op,
hij spot met tegenstand. –
- 6 Hij denkt: 'Met mij kan niets gebeuren,
mijn leven lang treft mij geen ongeluk.'
- 7 (*Phè?*) Zijn mond is vol bedrog en sluwheid,
onheil en kwelling heeft hij op de tong.
- 8 Hij ligt in hinderlaag tussen de struiken,
slaat heimelijk de schuldeloze neer,
(*Ayn*) en loert op het bezit der armen.
- 9 Hij aast op buit zoals een leeuw vanuit zijn hol,
hij zoekt de weerloze te overvallen,
hij jaagt de zwakken op en vangt ze in zijn net.
- 10 (*Tsadé?*) Hij kromt zich en hij springt naar voren,
en werpt zich op de arme met geweld.
- 11 Hij zegt maar: 'God bekreunt zich daar niet om,
God wendt zijn ogen af en ziet het niet.'

- 12 (*Qoph*) Sta op, HEER God, reik ons uw hand,
wil toch de arme niet vergeten.
- 13 Laat Gij dan toe dat zondaars U verachten,
die zeggen: 'God vergeldt het niet?' –
- 14 (*Resh*) Toch ziet Gij het, ons leed, onze ellende,
Gij hebt het immers in uw hand.
Aan U geeft de noodlijdende zich over,
de vaderloze rekent op uw hulp.
- 15 (*Shin*) Breek dan de kracht van booswichten en zondaars,
bestrijd het kwaad tot Gij het niet meer vindt. –
- 16 De HEER is koning eeuwig en altijd,
de heidenen zijn uit zijn land verdwenen.
- 17 (*Tav*) Gij kent de nood van de misdeelden, HEER,
Gij hebt hun moed gegeven en naar hen geluisterd,
- 18 Het recht gehandhaafd van de wees en de verdrukte:
geen mens op aarde die hen nog verschrikt.

Eén opmerking bij de vertaling: de oorspronkelijke tekst heeft het over *goyim*, letterlijk goed vertaald als 'de heidenen' of 'de volken', meer dan eens, maar sommige taalkundigen denken dat het hier gaat – in tegenstelling tot 'de nederigen' – over 'de hoogmoedigen', de *ge'im*. Een klein fonetisch verschil, maar wel zinvol als men de verzen 9,6.16.20.21 en 10,16 herleest.

Deze relatief lange psalm werd in de Hebreeuwse Bijbel in tweeën gesplitst terwijl de oude Griekse vertaling, de Septuagint, hem in zijn eenheid bewaarde. Van dan af krijgen we een dubbele telling voor de psalmen: Psalm 10 in het Grieks (en in het Latijn, en zo ook in onze liturgische psalteria) wordt Psalm 11 in het Hebreeuws (en in zo goed als alle vertaalde Bijbels in moderne talen).

De eenheid van de psalm springt in het oog, niet alleen door de thematiek – namelijk hoe het lot van de armen in Gods hand berust – maar ook door het feit dat we staan voor een *alfabetische* psalm: de psalm begint met *Alef* (Ps 9,2) en eindigt in de laatste strofe met *Tav* (Ps 10,17). Weliswaar komt niet elke letter op zijn plaats aan bod (zie *Mêm*, *Nun*, *Samekh* en *Tsadé*), en één letter ontbreekt, de vierde, de *Daleth* na *Ghimel* (tussen de verzen 7 en 8). Toch is het geheel onmiskenbaar alfabetisch geordend.

Compositie

Het alfabet geeft een eenheidsstructuur aan het geheel: door zo goed als alle tweeëntwintig letters in te schakelen wil de dichter de totaliteit van de taalmogelijkheden maar ook van de ervaring opnemen in zijn gedicht. Dat stellen we vast bij ieder alfabetisch gedicht: zo doet de ene dichter dit rondom het thema van Gods werken en de ander rond de Torah, of nog het deugdzaame leven van de rechtvaardige, laat staan Gods koningschap (zie respectievelijk Ps 111; 119; 112 en 145). In onze psalm gaat het over de armen, de *‘anawim*, de nederigen. Ze krijgen in onze psalmen vele synoniemen. Hun lot is kostbaar in Gods ogen. We staan hier voor de allereerste psalm die hen centraal plaatst.

Als interne structuur geven de commentaren wel toe dat Psalm 10, of het tweede deel van de psalm, enigszins anders besnaard is dan wat voorafgaat in Psalm 9. Het genre dat hier domineert, is dat van het *klagen*, terwijl de aanhef van hoofdstuk 9 uitdrukkelijk wil *danken*: we staan daar voor een *todah*-psalm, zoals men dit noemt. De Canadees Marc Girard, fijne analist van poëtische structuren, bekend dat hij in een eerste analyse voor elk deel van de psalm een autonome, sluitende structuur kon vinden. Deel 1, dat overeenkomt met hoofdstuk 9, is bijvoorbeeld uitsluitend in de eerste persoon enkelvoud geformuleerd; in Deel 2 (zie Ps 10,1-18) vinden we die ‘ik’ nergens terug. Maar in een tweede zorgvuldige beschouwing, waarbij de alfabetische structurering die beide delen aan elkaar smeedt, opgenomen wordt, onderkent hij de hechte eenheid van

het geheel. De Franse dominicaan Jean-Luc Vesco ziet eveneens de eenheid in van het geheel. Hij merkt op hoe de dichter het danken en het klagen stevig op elkaar wil betrekken, in een beweging die het grote vertrouwen van de bidder laat vooropgaan: eerst dankt de psalmist uitvoerig, daarna pas verwoordt hij het leed van de armen en hun verdrukking in een klacht, en op het einde besluit hij opnieuw met de stelligheid dat God de armen zal verhoren en daarvoor dankt hij.

Hier hebben we een kroonvoorbeeld van het volwaardig Bijbels bidden: het klagen wortelt in het loven en streeft ernaar weer te mogen loven. De twee longen van het psalmgebed: klagen en loven, staan niet los van elkaar. Ik klaag *omdat* ik mocht loven, en ik klaag *totdat* ik weer mag loven. Hier zien we bovendien iets heel bijzonders: ik dank nu al, *voordat* ik klaag, zo zeker ben ik dat God de arme verhoort!

Men kan voor het geheel zeven strofen onderscheiden (zie Klaus Seybold):

1. Ps. 9,2-7: aankondiging van dank en lofzang
2. Vv. 8-11: belijdenis van de rechter over de hele wereld
3. Vv. 12-17: oproep om te loven als gemeenschap
4. Vv. 18-21: appel tot een algeheel oordeel
5. Ps 10,1-2: de vraag naar het waarom
6. Vv. 3-11: beschrijving van de ellende als klacht
7. Vv. 12-18: oproep om te handelen.

In context

Die structuur leunt echter aan bij wat aan onze psalm voorafgaat en aan wat erop volgt. Op het einde van Psalm 7, die een duidelijke klaagpsalm is, met veel begrippen en beelden die precies in onze psalm terugkomen, zoals die van de rechtvaardige rechter op zijn troon, lezen we:

‘Ik *dank* de HEER want Hij is rechtvaardig,

bezing de *Naam* van de HEER, de *Allerhoogste*’ (Ps 7,18).

Psalm 7 eindigt met een dankzegging. En onze Psalm 9 begint daarmee en herneemt letterlijk in zijn aanhef de laatste woorden van Psalm 7:

‘U wil ik danken, *HEER*, uit heel mijn hart,
verhalen wil ik al uw wonderdaden.

Verheugd en opgetogen over U

wil ik uw *Naam bezingen, Allerhoogste*’ (Ps 9,2-3).

De beloofde dankzegging op het einde van Psalm 7 vindt dus in onze psalm haar verwerkelijking. Noteren we dat *Allerhoogste* een oude en veeleer zeldzame naam is voor God, in heel de Bijbel (zie Deut 32,8; Ps 18,13v.; 97,9) en hier twee keer in een analoge formule opgenomen is. De eerste twee woorden van Psalm 9 zijn exact dezelfde als de twee woorden op kop van vers 18 van Psalm 7. Door die letterlijke overeenkomst gaat men als vanzelf over van het ene gedicht naar het andere. Juist op de naad tussen beide werd echter de hymne van Psalm 8 ingeschoven, maar met aan beide uitersten hetzelfde vers waarin nog eens de *Naam van de HEER* wordt gevierd:

‘*HEER*, onze Heer, hoe ontzagwekkend is uw *Naam*
over heel de aarde’ (Ps 8,1 en 10).

Met deze observaties zien we hoe doordacht de psalmen door de uitgevers op elkaar werden betrokken. Zo gaat het ook met Psalm 11 die binnen dezelfde problematiek blijft als Psalm 9-10, en Gods heil verzekert aan al wie arm, rechtvaardig, eerzaam en getrouw is.

In het *Getijdenboek* zien we voor de beide psalmen antifoneno geplaatst die uit het evangelie zijn getrokken: ‘Zalig de armen, want aan u behoort het rijk Gods’ (bij Ps 10), en ‘Zalig die honger en dorst naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden’, of nog: ‘Zalig de zuiveren van hart, want ze zullen God zien’ (voor en na Ps 11). De liturgie heeft best begrepen wat de opeenvolgende gedichten onderling verbindt.

Theologie

Dit indringend bidden brengt een beeld van God in het midden dat niemand onverschillig kan laten. Eén geloofspunt domineert hier: God vergeet de arme nooit. Hij laat de nederigen, de verdrukten, de weduwe en de wees niet aan hun lot over. Hij redt ze.

Het kwade is reëel. Vijandschap en geweld, door goddelozen gepleegd, is een existentiële ervaring voor de psalmist. Tot in de psalm verwoordt hij wat ze denken, hun innerlijke discours: ‘God bestaat niet. God ziet het niet. God trekt zich die dingen niet aan.’ ‘Ik houd toch stand.’ ‘Er is geen God!’ ‘God vergeldt het toch niet!’ Het bidden met al dit praktisch atheïsme op de lippen heeft een heilzaam effect op ons eigen hart: wat zij zeggen, zijn stuk voor stuk reële mogelijkheden in eenieders hart. Door die zelf uit te spreken voor God in ons gebed, ontmaskeren we onszelf en leren we afstand nemen van het geweld dat ook ons eigen hart kan inpalmen, beheersen en bezoedelen.

Het werk van de boze krijgt een grondige analyse, vooral in Psalm 10. Hoe sluw en sluiks, bedachtzaam en verborgen gaan ze te werk om te komen tot de moord van onschuldigen! We zien het en krijgen het tegenwoordig bijna dagelijks te horen en te zien bij de nieuwsberichten. De psalm is actueler dan ooit en helpt ons die actualiteit tot voor God te brengen, in al ons niet begrijpen en onmachtig getuige zijn van zoveel redeloos geweld.

Een laatste trek van theologisch belang: ‘De HEER is koning eeuwig en altijd’ (10,16). Dicht bij het einde opent de dichter het perspectief op Gods eeuwig koningschap. Iets analoogs vinden we in meerdere psalmen (zie Ps 22,29v.; Ps 103,19v. of Ps 146,10). Zelfs de vijf boeken in hun eenheid zijn georiënteerd naar dat grote doel van het koningschap: ‘De HEER is koning’: *Adonai malakh*; zie de Psalmen 93 tot 100 en met name de grote alfabetische Psalm 145 over het koningschap, net vóór de slot-Hallel van de Psalmen 146-150. Het behoort tot de theologie van de armen te bidden zoals Jezus het van hen overnam: ‘Uw Naam worde geheiligd, *uw Rijk kome*.’ De traditionele conclusie van het Onzevader zet dit verder: ‘want aan U is *het koninkrijk* en de kracht en de heerlijkheid *in eeuwigheid*. Amen.’

De spiritualiteit van de armen

Over de eeuwen heeft zich binnen het volk Israël een groep gevormd die zich de titel gaf: 'de armen' (*anawim* in het Hebreeuws). Met name in de psalmen komt hun spiritualiteit aan het licht. Sefania, Jeremia, en meerdere andere profeten tegen het einde van de ballingschap hebben hun denken en bidden, hun taal en vroomheid gevoed en gevormd. Ze krijgen of geven zich vele namen: armen, nederigen, dienaars, vromen (*chassidim*), de verdrukte (*dakh*, Ps 9,10), de behoeftige (Ps 9,19), de misdeelden (*ebyonim*, Ps 10,17), de ongelukkige en de wees (Ps 10,14,18) of omschrijvingen: 'die uw Naam erkennen', 'die U zoeken' (Ps 9,11).

De kern van hun identiteit is de Naam zelf van de HEER, en het mateloze vertrouwen in zijn steun, zijn reddende hand en bevrijdende tussenkomst. Heel hun hoop berust op zijn rechtspraak, Hij de rechtvaardige Rechter.

Hun gebed vraagt slechts dat God zijn Naam zou heiligen en zelf het oordeel over de bozen zou vellen. De wraak – want ze maken wraakroepende dingen mee – laten ze aan God over (zie Ps 9,13: 'Hij neemt de bloedwraak op zich voor de armen'). Het gaat immers om zijn eer, zijn Naam, zijn heiligheid die met voeten wordt getreden en ontwijd in wat de goddelozen aan de nederigen doen.

In de laatste strofe is er sprake van opstaan: '*Qoema!*', bij de letter *Qoph* precies, dit is het werkwoord van de opstanding. De bidder waagt het aan de HEER te vragen reddend *op te staan*. In de twaalfde psalm zal de HEER zelf zeggen: '*Nu sta Ik op!* Om de nood van armen (*anawim*) en het klagen van geringen, nu *verhef Ik mij (qoem)* om te redden (*yeshah*)!' (Ps 12,6). En de psalmist mijmert verder: 'Taal van de HEER, stralende taal, gelouterd tot zevenmaal toe!' De joodse filosoof Emmanuel Levinas, in een commentaar op het bidden met psalmen, brengt die twee passages spontaan bij elkaar en onderstreept: 'Tegenover het leed van de armen kan God niet anders dan op te staan!' Het ethisch verscheurende roept tot in God alles wakker om te handelen.

Op de drempel van het Nieuwe Testament staan ze daar, die armen. De opening van het evangelie volgens Lucas brengt ze één voor één ten tonele: Zacharia, Elisabeth, Maria, Jozef, de herders, Simeon en Hanna... Zij zingen de psalmen en componeren er nieuwe vanuit hun rijk gemeubileerd geheugen. 'Jezus', *Yeshoe'ah*, is reeds met zijn naam de vervulling van de verwachting van het volk van de armen.

Een schets van hun rol over de vijf boeken

(U. Berges en J.L. Vesco)

Boek I. Daar komen ze het vaakst aan bod, met onder meer enkele andere alfabetische psalmen zoals de Psalmen 25 en 34.

Boek II. Hun stem klinkt naar het einde toe van het boek, zie de Psalmen 69-72: heel hun hoop richten ze op de verwachte reddende Messias, de koning die recht zal doen aan de misdeelden.

Boek III. In het centrum van het boek klinkt het heel pure gebed van de arme (Ps 86), en helemaal op het einde (Ps 89) ontdekken we dat de Davidszoon zelf, op tragische wijze, 'arm' is geworden.

Boek IV. In het centrum vinden we het zuivere gebed van Psalm 102, waar de arme en de heilige Stad op elkaar betrokken worden. God zal hun smeekgebed niet versmaden.

Boek V. Zie de overgang van Psalm 109 'Nevens de arme staat Hij' naar Psalm 110: 'Hij verheft hem en doet hem zetelen aan zijn rechterhand.' De hele bundel eindigt met Psalm 149: God ontfermt zich over de armen, 'Hij kroont de nederigen met zege' (met *yeshoe'ah*, met Jezus)!

De armen zijn onze gids doorheen de vijf boeken. Ze brengen ons tot daar waar God ons wil: 'De HEER scheidt behagen in zijn volk en de *'anawim* kroont hij met *yeshoe'ah*!' (Ps 149,4). Geen Kerkvader die hier niet de eigen naam van Jezus hoort meeklinken. Het einde van het *Gebedenboek* klinkt reeds in het begin: de allereerste 'psalm van de armen', onze Psalm 9-10, reikt ons geen ander perspectief aan dan dat van een zegevierend volk omdat de HEER zich als God en als rechtvaardige Rech-

ter bewijst, telkens weer. We ‘zullen jubelen van vreugde om uw redding’ (Ps 9,15: *yeshoe’atekha*). We mogen danken en hoeven niet te aarzelen ons verhaal aan Hem voor te leggen. Hij immers verneemt ‘het verlangen van de armen’ (Ps 10,17). Dat vertrouwen is ons tot grote troost.

Psalm 11 (10): 'Rechtvaardigen zullen God zien'

Voor de koorleider. Van David.

De HEER is mijn toevlucht, zegt me dus niet:
'Vlucht als een vogel de bergen in.' –

2 Zie, de zondaars spannen de boog,
zetten de pijl op de pees,
om heimelijk eerzame mensen te treffen.

3 De grondslagen zijn ontzet;
wat kan de rechtvaardige doen? –

4 De HEER in zijn heilige tempel,
de HEER, Hij troont in de hemel;
Zijn ogen zien op ons neer,
zijn blikken doorvorsen de mensen.

5 Goeden en slechten doorziet Hij,
Hij haat wie het onrecht bemint.

6 Zwavel en vuur storten neer op de zondaars,
verschroeiende wind is hun deel. –

7 Want GOD is rechtvaardig, het recht is Hem lief,
rechtvaardigen zullen Hem zien.

*'Zalig die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid,
want zij zullen verzadigd worden' (Mt 5,6).*